

ANDRZEJ ZOLL*

Sprawozdanie przewodniczącego Komisji do spraw Etyki w Nauce z działalności Komisji w 2015 r.

W 2015 r. odbyło się sześć posiedzeń plenarnych Komisji do spraw Etyki w Nauce oraz dwa wyjazdowe posiedzenia Komisji wspólne z: Kolegium Rektorów Uczelni Wrocławia i Opola (10 marca) i Kolegium Rektorów Uczelni Publicznych w Szczecinie (19 października). W ubiegłym roku odbyły się także dwa wspólne posiedzenia Komisji do spraw Etyki w Nauce i Prezydium Centralnej Komisji do spraw Stopni i Tytułów (5 maja i 14 grudnia). Komisja wypracowała 30 stanowisk w sprawach, które dotyczyły przede wszystkim: skarg z zakresu naruszenia własności intelektualnej, takich jak plagiaty, dopisywanie do prac osób, które nie wniosły wkładu intelektualnego, nierzetelne i nieuzasadnione cytowanie prac, ewentualnego naruszenia praw autorskich, naruszenia norm etycznych przez recenzentów prac i artykułów naukowych, naruszenia zasad etyki w trakcie przeprowadzania przewodów lub postępowań o nadanie stopni naukowych lub tytułu naukowego.

W posiedzeniach Komisji uczestniczyli członkowie kierownictwa Polskiej Akademii Nauk. Posiedzeniu organizacyjnemu Komisji w nowej kadencji przewodniczył prezes PAN, prof. Michał Kleiber. W czerwcu 2015 r. z członkami Komisji spotkał się prof. Stanisław Czuczwar, wiceprezes PAN nadzorujący z ramienia władz Akademii prace Komisji do spraw Etyki w Nauce.

W dniu 27 stycznia 2015 r. odbyło się posiedzenie organizacyjne oraz pierwsze posiedzenie plenarne Komisji do spraw Etyki w Nauce w obecnej kadencji. Członkowie Komisji wybrali swoje władze: przewodniczącego – prof. dra hab. Andrzeja Zolla oraz zastępcę przewodniczącego – prof. dra hab. Macieja W. Grabskiego. Chciałbym w tym miejscu podkreślić niezwykle cenny wkład śp. prof. Macieja Władysława Grabskiego w prace Komisji do spraw Etyki w Nauce od początku jej powołania w 2011 roku. Mimo ciężkiej choroby, prof. Maciej W. Grabski aktywnie uczestniczył w posiedzeniach Komisji, zainicjował prace nad nowelizacją *Kodeksu etyki pracownika naukowego* i przygotował propozycje zmian w tym dokumencie, które Komisja wykorzystwała przy opracowaniu nowej wersji *Kodeksu etyki pracownika naukowego*. Uchwalenie tego dokumentu

---

* Prof. dr hab. Andrzej Zoll, członek czynny PAU, przewodniczący Komisji do spraw Etyki w Nauce, Wyższa Szkoła Prawa i Administracji w Rzeszowie

przez Zgromadzenie Ogólne PAN będzie także wyrazem naszego uznania dla zasług Pana Profesora w Jego działalności na rzecz przestrzegania rzetelności w badaniach naukowych.

W marcu 2015 r. odbyło się spotkanie przedstawicieli Komisji do spraw Etyki w Nauce z ministrem nauki i szkolnictwa wyższego prof. Leną Kolarską-Bobińską i przewodniczącą Konwentu Rzeczników Dyscyplinarnych prof. Ewą Skąpską. Uczestniczyli w nim przewodniczący i zastępca przewodniczącego Komisji oraz jej członek prof. Andrzej Górski i wicedyrektor Gabinetu Prezesa PAN Mieczysław Grabianowski. W trakcie spotkania dyskutowano m.in. o zakresach działania Komisji do spraw Etyki w Nauce i Konwentu Rzeczników Dyscyplinarnych oraz konieczności rozgraniczenia kompetencji tych gremiów. Wątpliwości, szczególnie członków Komisji, wzbudziły niekorespondujące ze sobą przepisy określające zadania Konwentu Rzeczników w ustawie z 27 lipca 2005 r. – *Prawo o szkolnictwie wyższym* (Dz. U. z 2012 r. poz. 572, z późn. zm.) i w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 26 września 2014 r. w sprawie organizacji wewnętrznej Konwentu Rzeczników oraz trybu realizacji zadań przez Konwent Rzeczników (Dz. U. z 2014 r. poz. 1305). Dodany w ustawie – *Prawo o szkolnictwie wyższym* art. 145a wskazuje wśród zadań Konwentu Rzeczników formułowanie opinii w sprawach szczególnie skomplikowanych wynikających z prowadzonych postępowań na wniosek uczelnianych komisji dyscyplinarnych, z wyłączeniem spraw zastrzeżonych dla Komisji do spraw Etyki w Nauce. Uwzględniono zatem treść art. 144a ustawy – *Prawo o szkolnictwie wyższym*, który mówi, że w sprawach naruszeń dyscyplinarnych, które stanowią jednocześnie naruszenia zasad etyki w nauce, w szczególności określonych w art. 144 ust. 3 pkt 1-5 Komisja dyscyplinarna może zwrócić się o wydanie opinii do Komisji do spraw Etyki w Nauce. Opinia Komisji jest wiążąca dla takiego organu rozstrzygającego. Natomiast w rozporządzeniu dotyczącym Konwentu Rzeczników nie zawarto zastrzeżenia wynikającego z art. 144a. W trakcie spotkania prof. Ewa Skąpska poinformowała także jego uczestników o zamiarze przygotowania odrębnego kodeksu etyki przez Konwent Rzeczników Dyscyplinarnych, co także wzbudziło wątpliwości członków Komisji. Uzgodniono również zasady wzajemnego przekazywania przez Konwent i Komisję informacji o sprawach z zakresu naruszenia zasad etyki prowadzonych w tych gremiach.

Na wspólnych posiedzeniach Komisji do spraw Etyki w Nauce i Prezydium Centralnej Komisji do spraw Stopni i Tytułów Naukowych mówiono m.in. o patologiach związanych z nowym trybem postępowania habilitacyjnego i współpracy w zwalczaniu nieprawidłowości w postępowaniach awansowych w nauce oraz o trybie ewentualnego rozpatrywania wystąpienia Prezydenta RP o dołączenie do wniosku o nadanie tytułu profesora opinii Komisji do spraw Etyki w Nauce, przewidzianego w art. 28 ust. 3a ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach

i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2014 r. poz. 1852 ze zm.). Ustalono także zasady współdziałania przy pracach nad założeniami nowelizacji Ustawy o *stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki*. W związku z omawianiem spraw dotyczących postępowań awansowych Komisja zwróciła się do Rzecznika Praw Obywatelskich dra Adama Bodnara z prośbą o podjęcie inicjatywy mającej na celu zniesienie niezgodnych z art. 32 Konstytucji RP przepisów ograniczających aktywność ekspercką pracowników naukowych i akademickich.

W 2015 r. Komisja do spraw Etyki w Nauce wprowadziła do swojej działalności wyjazdowe spotkania z przedstawicielami środowisk naukowych i akademickich. Odbyły się one we Wrocławiu i w Szczecinie. W trakcie tych spotkań z rektorami uczelni, a we Wrocławiu także z dyrektorami instytutów PAN, dyskutowano m.in. o przejawach nieuczciwości naukowej i ewentualnych sposobach podniesienia standardów etycznych w polskim środowisku naukowym i akademickim. Członkowie Komisji mówili o podstawach prawnych funkcjonowania Komisji, sposobie wyboru jej członków oraz głównych zadaniach. Spotkania były okazją do wymiany poglądów i informacji na temat najczęściej spotykanych w środowisku naukowym i akademickim przypadków naruszenia zasad etyki i dobrych praktyk akademickich. Poruszono na przykład problematykę postępowania z pracownikami, którzy nie uzyskali pozytywnej opinii w ocenach okresowych, i bezpodstawnych pomówień o nierzetelność naukową. Zwracano uwagę na pogarszający się poziom prac doktorskich i habilitacyjnych, problemy związane z recenzowaniem prac. Uczestnicy spotkań stwierdzili, że *Kodeks etyki pracownika naukowego* jest mało znany w środowisku naukowym, a upowszechnienie jego treści, także wśród doktorantów, i odpowiednia reakcja przedstawicieli nauki na nieuczciwość naukową wpłynęłyby na podniesienie standardów rzetelności naukowej.

Na jednym z posiedzeń Komisji ponownie dyskutowano na temat programów badawczych finansowanych przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju. Komisja wystąpiła do Dyrektora NCBiR z prośbą o przekazanie bieżących informacji i ocenę programu „Opracowanie prototypów wyrobów medycznych na bazie surowców otrzymanych z poróżogennych komórek macierzystych”, finansowanego w ramach programu „Demonstrator +”.

Powrócono również do sprawy manipulowania przez jednego z profesorów recenzentami, komisją przewodu i Radą Naukową Instytutu, przed którą prowadzono postępowanie habilitacyjne, w celu niedopuszczenia do nadania stopnia doktora habilitowanego. Komisja do spraw Etyki w Nauce, mając na względzie wagę naruszonych zasad etyki i rzetelności naukowej, postanowiła wystąpić do Przewodniczącego Centralnej Komisji do spraw Stopni i Tytułów prof. Antoniego Tajdusia z prośbą o rozważenie możliwości pozbawienia Rady Naukowej Instytutu uprawnień do nadawania stopni naukowych w związku z zarzucanymi nieprawidłowościami. Zwróciła się także do rektorów

uczelnii, w których zatrudnione są osoby uczestniczące w tym procederze, aby podjęto działania mające na celu wyjaśnienie stawianych im zarzutów. Komisja, nie zgadzając się ze stanowiskiem jednej z uczelnianych komisji do spraw etyki, uznała, że naruszone przez recenzenta normy etyczne stanowią podstawę do przeprowadzenia dalszego postępowania dyscyplinarnego.

Rozpatrywane przez Komisję sprawy są często pretekstem do zwrócenia uwagi na brak procedur, które ograniczyłyby przypadki naruszenia zasad etyki, a które są zawarte w *Kodeksie etyki pracownika naukowego*. Członkowie Komisji uznali m.in., że uzasadnione wydaje się wprowadzenie do procedur redakcyjnych zasad, które by uniemożliwiały recenzowanie artykułów przez osobę pozostającą w konflikcie z autorem artykułu. Zgodnie z *Kodeksem etyki pracownika naukowego* pkt 2 rozdział 3.4. (Praktyki dotyczące recenzowania i opiniowania) „recenzenci i opiniodawcy biorący udział w ocenie projektów badawczych, publikacji, dorobku naukowego, wniosków o objęcie stanowiska w instytucjach naukowych bądź innych form uznania, powinni odmówić udziału w procesie oceniania we wszystkich tych przypadkach, gdy występuje konflikt interesów pomiędzy nimi a osobą ocenianą”.

Innym problemem pojawiającym się przy publikacjach naukowych jest afiliacja autorów artykułu. Odpowiadając na prośbę dyrektora jednego z instytutów naukowych, Komisja wypracowała stanowisko w sprawie zapisów dotyczących afiliacji autorów publikacji naukowych. Powołując się na punkt 3.3. ppkt 4,5 oraz 8 *Kodeksu etyki pracownika naukowego* odnośnie praktyk autorskich i wydawniczych, za istotne uznano, aby w afiliacji autorów publikacji podawać instytucję, w której autor w ramach swych obowiązków wynikających z przyjętych zobowiązań finansowych wykonał badania i uzyskał wyniki przedstawione w publikacji. Instytucja na podstawie afiliacji ma prawo do przedstawienia tej publikacji np. w sprawozdaniach, jako wyniku prowadzonych w niej prac. Członkowie Komisji stwierdzili, że pracownik naukowy instytutu, opiekujący się doktorantem, i inni pracownicy naukowcy wnoszący istotny merytoryczny wkład w powstałą w wyniku tych badań publikację, są jej pełnoprawnymi współautorami. Podkreślono, iż do dobrych obyczajów należy zaznaczenie charakteru i skali ich wkładu. Określono też kwestię związaną z finansowaniem osoby prowadzącej badania. Jeśli pochodzi ono z zewnętrznego źródła, np. stypendium, to powinno to w ocenie Komisji zostać stosownie zaznaczone w podziękowaniach, a nie w formie afiliacji. Komisja wskazała, że jeśli doktorant lub pracownik pochodzący z innej instytucji prowadzi badania w instytucie pod kierunkiem, z inspiracji czy w merytorycznej współpracy z pracownikiem tego instytutu, to z tego tytułu osoba ta nabywa prawo do współautorstwa publikacji. W takim przypadku afiliacja podawana jest odrębnie dla każdego z autorów. Jednak jeśli współpraca taka polega jedynie na udostępnianiu aparatury i szkoleniu w jej stosowaniu oraz zbieraniu danych doświadczalnych lub innych technicznych czynnościach, to powinno

to zostać odpowiednio zaznaczone w podziękowaniach. Na koniec zaznaczono, że we wszystkich przypadkach sprawa afiliacji powinna zostać wzajemnie uzgodniona.

Nowym problemem, który pojawił się również w pracach Komisji, jest współdziałanie spin-offów z jednostkami naukowymi. Komisja w nowej wersji *Kodeksu etyki pracownika naukowego* zaproponowała uregulowania dotyczące zasad takiej współpracy.

Warszawa, 16 czerwca 2016 r.

The report on the activity of the Commission on Ethics in Science in the year 2015

The report encompasses the activity of the Committee on Ethics in Science in the year 2015.

Key words: ethics in science, intellectual property rights, author contribution, review reliability, rules of professional promotions

